

Overvaren door een beurtschip

Van de Moestuin naar Park3 en Estrado

Een dikke X door de Y-tangent

Vittepraetje

Kwartaalblad van de historische vereniging HERDEREWICH

inhoud

Van de redactie (Ed van der Heijden)	2
Ontmoeten (Matty Moggré)	3
Prikbord	4
Agenda	5
Een dikke X door de Y-tangent (Govert van der Boom)	6
Van de Moestuin naar Park3 en Estrado (Anita Raaphorst)	9
Overvaren door een beurtschip (Robert Oosterhof)	13
Karel en Renate Uittien, bijzondere leden (Lex Schuijl)	16
De toren bij de Grote Kerk (Harry Schel)	19
Manufactuur-Magazijn "DE ZON" en de familie Berndsen (Niek de Jong)	20
Historisch Kenniscentrum Harderwijk (Anita Raaphorst)	22

Van de redactie

tekst **Ed van der Heijden**

De zomer is voorbij, het wordt kouder, het coronavirus steekt zijn kop weer op, waardoor de geschiedenisquiz wordt afgelast, dus is er alle tijd om het Vittepraetje te lezen. Govert van der Boom heeft een boekje geschreven over het Waterfront, dat heeft u bij het vorige Vittepraetje gekregen. Als bijvangst bij zijn onderzoekingen ontdekte hij een megalomaan plan uit de 60er jaren om een ontsluitingsweg dwars door de binnenstad te ontwerpen. U leest over welke plannen men had en hoe het gelukkig niet door ging.

Heel actueel is de sluiting van Estrado aan de Parkweg. In een interview met Ab de Haas haalt Anita Raaphorst de geschiedenis van het jongerenwerk in Harderwijk voor het voetlicht.

Robert Oosterhof heeft een heel bijzonder artikel geschreven over de HK67, een schip dat 100 jaar geleden betrokken was bij een dramatisch ongeluk op de Zuiderzee.

Onze vereniging heeft heel wat bijzondere leden. Deze keer aandacht voor Renate en Karel Uittien. Ze zijn geïnterviewd door Lex Schuijl. Iedere Harderwijker kent op de Markt de winkel van Bakker Bart, maar aan het begin van de 20^e eeuw zat daar manufacturenzaak "De Zon" van Berndsen. Niek de Jong heeft onderzoek gedaan naar de eigenaar van deze manufacturenzaak.

Het Historisch Kenniscentrum Harderwijk, dat naast het Streekarchivariaat in het Huis van de Stad is gevestigd, heeft last van de coronaperikelen. Anita Raaphorst heeft een paar bestuursleden geïnterviewd en vertelt er over.

Op de Prikbordpagina staat, naast allerlei verenigingsnieuws, ook een reactie van Harry Schel op de afwijzende reacties op zijn voorstel om de toren bij de Grote Kerk te herbouwen. De agenda is kort, corona blijft de onzekerheid voeden, maar kijkt u vooral op de website van Herderewich en let op mededelingen in de kranten. In haar voorwoord kijkt onze voorzitter, Matty Moggré, vooruit naar het komende jaar, waarin Herderewich haar 50e verjaardag viert. Ook heeft ze aandacht voor Joop Kooiman, ons nieuwste erelid.

De redactie is altijd blij als u een artikel voor ons Vittepraetje schrijft. Met maximaal 2000 woorden en een paar begeleidende afbeeldingen hebben we dan een mooi artikel van ongeveer 4 pagina's. Informatie vindt u in het Historisch Kenniscentrum. De redactie wenst u veel leesplezier, een gezellige feestmaand, maar blijf gezond! Wij horen graag uw reactie.

BESTUUR:
Voorzitter:
Matty Moggré
Secretaris:
John Wetzels
secretaris@herderewich.nl
tel: 0341-426847
Penningmeester/ledenadministratie:
Gerrit Visscher
ledenadministratie@herderewich.nl
Leden:
Leen Karssen (bibliotheek)
Willem van Sonnen (Vischpoort)

REDACTIE:
redactie@herderewich.nl
Hoofdredacteur:
Ed van der Heijden
Eindredacteur:
John Wetzels
Redactieleden:
Anita Raaphorst, Jan Ruijne,
Lex Schuijl

VERSPREIDINGSTEAM:
Wim Buitenhuis
jowi34@solcon.nl
tel: 0341-412735
Ben Companjen

WERKGROEPEN:
Archeologie:
John ten Pierick
Commissie Naamgeving:
Niek de Jong
Commissie Ruimtelijke Kwaliteit:
Désirée van Liempt
Genealogie:
Renate Uittien-Jacobs
Kroniek van Harderwijk:
Anita Raaphorst
Hierden:
Evert Jacobs
Ornamenten Kunstwacht:
Karel Chr. Uittien
Coördinator vrijwilligers Vischpoort:
Joek en Harry Huijgen
Webmaster:
Otto Büttner
webmaster@herderewich.nl

BIBLIOTHEEK,
HISTORISCH KENNISCENTRUM:
Leen Karssen
bibliotheek@herderewich.nl

BEZOEK- EN POSTADRES:
Vischpoort, Schapenhoek 9,
3841 BM Harderwijk
Huismeesters Vischpoort:
Karel Kok tel: 06-19957923
Willem van Sonnen tel: 06-44050339
huismeester@herderewich.nl
Leden en niet-leden kunnen van de
Vischpoort gebruik maken voor het viere-
van een feestje o.i.d. Informatie bij de
huismeester.

CONTACT
Voor informatie: www.herderewich.nl
IBAN: NL93 INGB 0003 0361 92

Sluiting aanleveren kopij voor het
volgende Vittepraetje is op 31 januari
2022

OPMAAK, DRUK
gewoonton
www.gewoonton.nl

Niets uit deze uitgave mag zonder toestemming
van de redactie worden overgenomen voor com-
merciële doeleinden of ten behoeve van andere
publicaties. De redactie behoudt zich het recht
voor, in overleg met de schrijver, een artikel in te
korten. Overname van een artikel is alleen mogelijk
na toestemming van de auteur en de redactie.
Het redactiestatuut is -voor hen die daar behoefte
aan hebben- op te vragen bij het secretariaat.

AFBEELDING OP HET VOORBLAD
Het Poortje 1813-1913,
Onafhankelijkheidspoort,
Kemperspoortje aan het eind van de
Blauwverversteeg. (foto: Romy Meijer)
Zie verenigingsnieuws op pagina 4.

tekst **Matty Moggré**

Ontmoeten

Op 21 september j.l. hebben we elkaar weer kunnen ontmoeten. De zaal was vol met ongeveer 60 mensen. Uw ledenvergadering heeft de statutenwijziging goedgekeurd en de vernieuwde statuten zijn inmiddels bij de notaris gepasseerd. Zouden ze het weer 40 jaar volhouden? De laatste wijziging dateerde uit 1979!

Verder hebben we tijdens deze vergadering ons lid Joop Kooiman benoemd tot erelid. Met zo'n benoeming is het steeds afwegen: waarom hij wel en zijn niet? Maar Joop heeft zijn sporen wel verdiend, hij heeft veel voor de vereniging betekend. Terecht erelid!

We kijken uit naar volgend jaar: 50 jaar Herderewich! We zullen dit het lopende jaar uitdragen door het speciale logo, ontworpen door Ton v.d. Gaag. Het Vittepraetje zal er in 2022 zeker aandacht

aan besteden. En we zouden graag een feest viere op **vrijdag 26 augustus**. We zoeken nog wel mensen die ons willen helpen er een leuke dag van te maken.

We zoeken nog leden die willen helpen bij de organisatie! Meld u zich aan??
info@herderewich.nl

Inmiddels is het plaatjesboek door Jumbo uitgegeven. We zijn best trots op het resultaat. Veel Harderwijkers zijn er enthousiast over en willen graag alle plaatjes verzamelen. Ook in ons blad is weer veel te lezen over onze historie. Ik wens u allen veel leesplezier, een goede decembermaand met zijn feestdagen, een goede jaarwisseling en hopelijk tot ziens in 2022! Blijf gezond!

Namens het bestuur, Matty Moggré

Wij verwelkomen de volgende nieuwe leden:

De dames J. Engelgeer (Ermelo) en S. Kiezebrink en de heren G. Bell, W. van Sonnen, A. Klaassen, J.M. Zeggelaar, J. Huizers (Hierden) en H. Korevaar.
De nieuwe leden, waarbij geen plaatsnaam is vermeld, zijn woonachtig in Harderwijk.

JOOP KOOIMAN erelid Herderewich

Tijdens de onlangs gehouden algemene ledenvergadering heeft het bestuur Joop Kooiman benoemd tot erelid van de historische vereniging Herderewich. Joop was zeer verrast en voelde zich vereerd met deze benoeming. De voorzitter vertelde waarom het bestuur dit besluit had genomen:

Vanaf de tijd dat hij niet meer in dienst was van defensie, werd hij actief in het vrijwilligerswerk in Harderwijk. Hij begon bij de filmkring, werd penningmeester in het bestuur van het Theater en kwam in contact met het, toen nog, Veluws Museum. Hier ging hij aan de slag met het digitaliseren van 10 meter boekenplank vol knipselplakboeken. Hij verzamelde een groep vrijwilligers, die wekelijks samen met hem aan deze klus werkte. Daarna begon hij aan de krantenknipselplakboeken van de heer Schilderman, ook met een groep vrijwilligers. Zo kwam hij bij Herderewich. Al gauw bood hij aan om het verenigingsblad rond te brengen. Hij kwam in de redactie ervan en schreef vervolgens meerdere artikelen. In die periode deed hij onderzoek naar de calicotfabriek in Harderwijk en zijn de bevindingen uitgegeven in een boekje daarover.

In Harderwijk vinden we enkele gedenktekens die op zijn initiatief zijn geplaatst: bij Hotel Baars de herinnering aan de bevrijding en in de Smee-poort de vloedsteen die aangeeft hoe hoog het water in 1916 (watersnoodramp) in de stad stond. Op dit moment is Joop wekelijks te vinden in het Historisch Kenniscentrum. Als gastheer om bezoekers te ontvangen die er komen voor informatie en studie. Maar hij werkt er ook mee aan het rubriceren en catalogiseren van het studiemateriaal. Onder toezien oog van zijn vrouw en van de leden speldde de voorzitter hem de erespeld op en bedankte hem voor zijn jarenlange inzet.

Nieuwe statuten

Herderewich hanteerde de stelregel: het lidmaatschap is per adres. De notaris maakte ons duidelijk dat dit niet kan. Leden zijn personen of organisaties. Dit heeft te maken met het stemrecht in een vergadering. Het bestuur moest dus besluiten het lidmaatschap per adres om te zetten in een lidmaatschap per persoon. De leden die als "familie" ingeschreven staan, wordt verzocht één lid van de familie aan te wijzen als lid van de vereniging. Gezinsleden, dus een tweede lid op een woonadres, kunnen voor € 10,- lid worden van de vereniging. Er valt dan één Vittepraetje op de deurmat.

Zo fijn... We hebben van 72 % van de leden een email-adres. We kunnen hen digitaal bereiken met informatie die te laat is voor het Vittepraetje.

Zo jammer ... 28% van de leden zijn niet bereikbaar via de digitale media!

Oplossing: Stuur een mailtje naar ledenadministratie@herderewich.nl, met de opmerking: dit is mijn mailadres! Met naam en postcode.

Contributie 2022

De ledenvergadering heeft ingestemd met een contributieverhoging. Voor het jaar 2022 bedraagt het minimumbedrag € 19,50. Aanwezigen vroegen of dit bedrag nog niet wat hoger moest worden. Het antwoord was: iedereen mag meer bijdragen!

Rectificatie

Nevenstaande foto was opgenomen bij het artikel *Oude notarisakten aanzet tot liefde voor historie* over Reintje Poolen-Brouwer. Bij de foto hoort het volgende verhaal.

De foto is gemaakt tijdens de ondertekening van het Convenant Mheenlanden (een overeenkomst tussen De Belangenvereniging Hierden, Natuurmonumenten en de gemeente Harderwijk), dat ging over het behoud van de Mheenlanden, het veiligstellen van de toegang en het instandhouden van het Boerenstrandje. Op de foto vlnr dhr. J. van Panhuis, mede-opsteller van het convenant, dhr. H. Eijsenga, toen wethouder Waterfront, mw. R. Poolen-Brouwer en burgemeester J. Berends.

Fotowedstrijd Open Monumentendag

(zie voorkant van dit Vittepraetje)

De winnaar van de fotowedstrijd 2021 is Romy Meijer. Zij maakte een foto van het Poortje 1813-1913 (Onafhankelijkheidspoort of Kemperspoortje) aan het einde van de Blauwverversteeg. De opdracht was kennelijk vrij moeilijk: men moest een foto maken aan de hand van het thema "Mijn monument is jouw monument".

Op 11 november vond in de Vischpoort de prijsuitreiking plaats, dit keer was de prijs een prachtig wijnpakket van de Wijncirkel.

Oplossing hanenpuzzel

uit Vittepraetje van september 2021:

1. Plantagekerk
2. Grote Kerk
3. Catharinakapel
4. Grote Kerk
5. De Essenburgh
6. Hervormde Kerk Hierden
7. Kerkgebouw rotonde Verkeersweg (De Zin)

agenda 2021

Woensdag 19 januari

Lezing over "De Harderwijker visserij", door Cor Jansen.

Centrum De Zin, Stationslaan 32, inloop 19.30 uur, aanvang 20.00 uur.

(Zie toelichting)

Vrijdag 26 augustus

Viering 50 jaar Herderewich.

Nadere berichtgeving volgt.

IN MEMORIAM

Herderewich kreeg het verdrietige bericht dat op 21 oktober is overleden:

Gijsje Wallet-ten Hove.

Gijsje was een betrokken en actief lid, de laatste jaren was ze met name actief als gastvrouw bij de expositie in de voormalige synagoge. We wensen haar man Jan, het gezin en de familie veel sterkte toe voor de komende periode.

De Harderwijker visserij, anno 2021, Een Verborgen Schat

Op 17 november heeft Cor Jansen zijn boek gepresenteerd over de huidige vissersvloot, getiteld: "De Harderwijker visserij, anno 2021, Een Verborgen Schat".

Harderwijk, met zijn grootse vissersvloot op het IJsselmeer, doet alsof de visserij uit haar stad verdwenen is. Dit erfgoed is op deze manier een verborgen schat geworden. Harderwijk heeft hier een prachtig monument, dat nog niet is afgebroken, maar wel verdreven is uit de centrale haven.

Jansen interviewt vissers die met passie en trots vertellen over hun beroep, over hun grootvaders en vaders, over het voortzetten van het familiebedrijf, over hun kotter en over de vis die ze weten te vangen. Maar dit wordt hen wel steeds moeilijker gemaakt door steeds weer nieuwe maatregelen. Met deze interviews wil Cor deze nog altijd actieve beroepsgroep meer zichtbaar maken. Het werk van Dupan (Duurzame Palingsector Nederland) komt aan de orde, een stichting die zich inzet voor duurzaam vissen op paling.

Cor schrijft ook over zijn eigen belevenissen op zee; van angstige momenten tot verrassende gebeurtenissen. Het boek bevat veel foto's van kotters, van fuiken en vissen. Kortom, een veelzijdig boek, de moeite waard om te bekijken en te lezen. Het is o.a. te bestellen bij Cor Jansen zelf, 06-13785171 en het ligt te koop bij Visrestaurant Dries van den Berg aan de Stephensonstraat.

Op 19 januari 2022 hoopt Cor een toelichting te geven op zijn boek. Op die avond is het boek ook verkrijgbaar.

Begin jaren zestig is Harderwijk ontsnapt aan een planologische ramp. Als toen de verkeersplannen waren doorgestaan, had Harderwijk nu geen Hortuspark gehad. Hier zou een groot winkelcentrum zijn verzezen. De sterk groeiende stroom toeristenverkeer naar de Boulevard zou zich deels een weg hebben gebaad via een nieuwe 'doorbraakweg' dwars door de oude Binnenstad, achter de Bruggestraat langs. Serieuze plannen waren het: de gemeente kocht er nog in 1966 de woning Kerkstraat 16 voor aan. En voerde die van de monumentenlijst af.

tekst **Govert van der Boom**

Govert van der Boom is lid van Herderewich en oud-gemeentevoorlichter van Harderwijk

Deel van de Kerkstraat, met op de achtergrond Kerkstraat 16. (fotoarchief Stadsmuseum)

De doorbraakweg die er gelukkig nooit kwam Een dikke X door de Y-tangent¹

Deze ontsluitingsplannen leverden overigens een fikse politieke en maatschappelijke discussie op. Het was uiteindelijk de Provincie Gelderland die een spaak in het wiel stak. Maak eerst maar eens een samenhangend komplan, bepaalden Gedeputeerde Staten, die zich daarbij konden beroepen op nieuwe wetgeving voor de ruimtelijke ordening. Eind jaren zestig stierf het plan een stille dood.

DE SITUATIE

Om de situatie goed te kunnen begrijpen eerst een denkbeeldige luchtfoto van het Harderwijk van rond 1960. De gemeente telt iets meer dan 16.000 inwoners. Het toerisme trekt aan, mede door toenemend autobezit. 'Blik-trekker' is de Boulevard met zijn water. Vlakbij voert vanouds de Holland-Veluwelijn uit het westen eveneens toeristen aan. Langs de strekdam is in 1947 een recreatiestrand aangelegd, dat zich in de loop der jaren ontwikkelt tot een speeltuin en camping met een vijver met eerst zeehonden, robben, en later enkele dolfinen. In 1965 zal naast dit 'Robarium' de markante koepel van het Dolfinarium verrijzen.

Aan de stad Harderwijk wordt in die periode mede door de industrialisatie en het garnizoen

een forse groei toegedacht, ook van hogerhand. Genoemd worden 40.000 tot 50.000 inwoners, en zelfs 70.000 bij de eventuele fusie met het dorp Ermelo. Dat vraagt meer voorzieningen. De gemeente gaat de Binnenstad (binnen de stadsmuren) uitbouwen tot een aanzienlijk groter Centrumgebied, dat doorloopt tot aan de Verkeersweg. Niet voor niets wordt helemaal daar de Johanniterlaan aangelegd. Het nieuwe postkantoor verrijst er (1974), de Nederlandse Middenstandsbank (later ING), de Kamer van Koophandel en ertegenover de Rabobank (thans Perspectief). Burgemeester en wethouders hebben serieuze plannen om aan de Johanniterlaan ook het nieuwe stadskantoor te bouwen.

ONTSluitING VAN DE BINNENSTAD

De Johanniterlaan is best een logische locatie als je de ontsluiting van Harderwijk in vogelvlucht bekijkt. Eind jaren vijftig bereikt de bezoeker Harderwijk namelijk langs drie invalswegen. Ten eerste vanuit Zwolle en Nunspeet via de Hierdenseweg. Ten tweede langs de Oranjelaan/Stationslaan, aansluitend op de Verkeersweg. Die vormt sinds 1934 voor doorgaand verkeer een plezierige rondweg rond de toenmalige stadskern. Verkeer tussen Amersfoort en Zwolle

hoeft niet langer dwars door de binnenstad via de route Stationslaan, Smeepoortstraat, Donkerstraat, Markt, Wolleweverstraat, Luttekepoortstraat, Hierdenseweg, Zuiderzeestraatweg. Want bedenkt: van een A28 is nog geen sprake². De derde invalsweg is de Deventerweg/Hoofdweg, die op de Verkeersweg uitmondt. Verkeer met bestemming Boulevard kan doorsteken via de Stadsdennenweg of buitenom rijden via de Verkeersweg, Flevoweg, Burgemeester De Meesterstaat. Om de luchtfoto compleet te maken: tussen de Verkeersweg en de Bleek ligt een aaneengesloten tuinderijengebied, op de Bleek staat ook de groenteveiling. Samenvattend is de ontsluiting van Harderwijk sterk onvoldoende, zeker ook in het toeristenseizoen, want de aantrekkingskracht van de stad op recreanten is niet iets van gisteren. De autonome groei van Harderwijk en de slechte ontsluiting van Binnenstad en Boulevard vragen drastische structurele ingrepen. In 1958 overleggen gemeente en provincie over een betere ontsluiting. Onder de bevolking worden allerlei ideeën geopperd, zoals verbreding van de Bruggestraat en de Luttekepoortstraat, dempen

van de Diepegracht en een weg buitenom langs de waterkant. E.J. de Maar, de stedenbouwkundig adviseur van de gemeente, lanceert een oplossing die voorziet in twee rigoureuze doorbraken naar de Boulevard. Ze vormen een Y-vormig tracé en gaan in gemeentelijk jargon de 'Y-tangent' heten. Zijn plan wordt opgenomen in het ontwerp-structuurplan van 1962 en verder uitgewerkt in het bestemmingsplan Friese Gracht dat de gemeenteraad in 1963 vaststelt. Belangrijkste doelstellingen: betere bereikbaarheid per auto van de binnenstad, scheppen van ruimte voor bestaande functies uit de binnenstad en reserveren van ruimte voor toekomstige nieuwe voorzieningen die een centrale ligging vragen. Dit alles met het oog op de verwachte groei naar ca 50.000 inwoners³.

DE Y-TANGENT

De rechter poot van de Y-tangent betreft doortrekking van de Hoofdweg via de Bleek en Scheepssingel naar de haven, zo ongeveer wat

wij sinds 1978 zullen gaan kennen als de Selhorstweg. Hier ligt in die tijd een wat rommelig tuinderijengebied met weinig woonbebouwing. Heel wat ingrijpender is de linker poot die De Maar schetst. Deze breekt zich een weg dwars door het hart van de oude en in die tijd weinig florissante Binnenstad. Deze aftakking moet beginnen op de plek waar zich nu het parkeerterrein van AH bevindt en gaat over de Houtwal via garage Doppenberg (de huidige Wereldwinkel) het Hortus-gebied in, waar in die tijd nog een enkele oude stadsboerderij staat. De bulldozer mag wat De Maar betreft lijnrecht doorstoten naar de IJsbaan aan de Wellen. Voor deze 'doorbraakweg' moet wel het een en ander wijken. Om te beginnen moet het markante oude postkantoor aan de Donkerstraat anno 1911 plat. Dat staat tot 1975 op de plek van de huidige Hema. Het postkantoor is al eerder aangekocht door de gemeente en huisvest de afdelingen financiën en stadsontwikkeling. Langs de nieuwe weg door het Hortusgebied worden nieuwe winkelvoorzieningen gedacht, passend bij de Harderwijkse groei-ambities. Bij voorkeur

grootwinkelbedrijven. En inderdaad blijkt ondernemend Nederland geïnteresseerd. De Bijenkorf/Hema meldt zich, Vroom & Dreesmann hapt toe en koopt twee vervallen panden aan de Donkerstraat, die het echter in 1977 doorverkoopt aan C&A. V&D zelf wil toch liever naar het nieuw te bouwen winkelcentrum Vuldersbrink. Nadat de Bijenkorf toch afhaakt opent ondernemer J. Kruit eind 1976 voor eigen rekening (franchise) een Hemawinkel in de Donkerstraat, die een paar

Impressie van het tracé van de doorbraakweg. (Google/bew. Ton Pors)

Het postkantoor in de Donkerstraat. In 1976 werd op deze plaats de Hema geopend. (fotoarchief Stadsmuseum)

maanden eerder is omgevormd tot wandelpromenade. Terug naar het doorbraaktracé dat ir. De Maar samen met directeur gemeentewerken Rietveld heeft ontwikkeld. Uiteraard is het postkantoor aan de Donkerstraat voor toeristenverkeer naar de Boulevard geen eindbestemming. De Maar trekt de nieuwe weg linea recta door naar de IJsbaan. Hij kiest een tracé evenwijdig aan de Bruggestraat en eindigend in de Vijhestraat. Dus krijgt de gemeente te maken met particuliere eigendommen. 'Voor de nieuwe verbinding tussen Donkerstraat en Vijhestraat moeten enkele panden van het eeuwenoude toneel verdwijnen,' aldus Schilder's Nieuwsblad. Dat begint al recht tegenover het postkantoor. De oude panden Donkerstraat 47- 51 van kledingzaak Poorter (later Miss Etam) zullen moeten wijken. Dat vader en zoon Frans Poorter al een bouwvergunning voor nieuwbouw op zak hebben lijkt geen obstakel. Maar zij weten van geen wijken. In 1959, zo herinnert Frans Poorter jr. zich, adviseert hun bouwkundig adviseur om maar snel met de nieuwbouw te beginnen, voordat de gemeente de zaak traineert. Burgemeester Numan verricht de opening. Over onteigening van delen van achtertuinen aan de Bruggestraat is in de oude kranten van de Streekarchivariaat weinig terug te vinden. Het tracé is vervolgens gedacht over een onbebouwd stuk grond naast het toenmalige rusthuis Bethel, op de plaats van de huidige Fraterhuishof. Via een verdere doorbraak in de Vijhestraat, zal het autoverkeer nabij de Onafhankelijkheidspoort/Kemperspoort naar de Wellen worden gevoerd en vandaar naar de Boulevard.

VERZET

Tegen de doorbraak ontstaat onder de bevolking en middenstand groeiend verzet. Het college echter houdt aan de doorbraakplannen nog vele jaren vast. In juni 1963 koopt de gemeente voor dit doel het pand Kerkstraat 23 aan en zelfs nog

in 1966 de woning Kerkstraat 16, die meteen ook van de Monumentenlijst wordt afgevoerd. De gemeenteraad voelt onbehagen, want inmiddels is het doorbraakplan in 1964 gestuit op bezwaren van Gedeputeerde Staten van Gelderland. Die willen eerst een samenhangend verkeersplan zien en onthouden zich daarom op formele gronden nog van elk oordeel. Raadslid Versloot vertolkt de gevoelens van de vele bezwaarden, die o.a. vrezen voor tweedeling van de Binnenstad door het drukke verkeer en voor luchtvervuiling. Hij houdt pleidooien voor een ontsluiting naar de Boulevard buitenom via de Plantage, IJsbaan en de Wellen. Ook de oude bebouwing in de stad blijft bespaard. Intussen is op onze 'luchtfoto' van eind jaren vijftig ook nergens een rondweg aan de oostzijde van de (Binnen)stad. De houtwal van houthandel Arendsen tussen de Plantage en de Kuipwal wordt in 1962 aangekocht. Op 12 mei 1967 wordt hier de Vitringasingel in gebruik genomen, met zijn tweemaal twee rijbanen een snelweg 'van niks naar nergens'. Eind dat jaar verhuist het busstation van de Markt naar de Vitringasingel en is de Binnenstad verlost van alle streekbussen. Harderwijk blijft groots denken: in 1972 installeert de gemeente op de kruising Vitringasingel/Smeeportstraat zelfs verkeerslichten.

EINDE DOORBRAAKPLAN

Het doorbraakplan wordt pas begin jaren zeventig verlaten. In 1977 wordt wel de Selhorstweg aangelegd, de doorsteek naar de haven. In 1982 wordt om Harderwijk de rondweg (later aangeduid als N302) gerealiseerd en wordt de Fleweweg een rustige woonstraat. Sindsdien wordt het Dolfinariumbezoek buitenom via de Burgemeester De Meesterstraat naar toch weer diezelfde Boulevard geleid. Totdat deze in 2018 als onderdeel van het Waterfront wordt omgevormd tot een vrijwel autovrij wandelgebied. Zoals de hele Binnenstad vrijwel autovrij is geworden.

VOETNOTEN BIJ HET ARTIKEL

- ¹ Een tangent is een term uit het ontwerp van wegen, waarmee een weg wordt aangegeven, die verkeer om een dichter bebouwd gebied heen leidt, vaak een deel van een rondweg.
- ² Het eerste gedeelte van de A28 tussen Zwolle en Harderwijk wordt geopend op 22 oktober 1962. Deel 2, het traject Harderwijk – Nijkerk, volgt op 28 juni 1969.
- ³ Geschiedenis van Harderwijk, pag. 215

Ab de Haas, destijds nauw betrokken bij het jongerenwerk

tekst Anita Raaphorst

Anita Raaphorst is historicus en lid van de redactie van het Vittepraetje

Van de Moestuin naar Park3 en Estrado

De komst van een jongerencentrum in Harderwijk

"Poppodium Estrado heeft afgelopen weekend per direct de deuren gesloten." Met deze zin opende een artikel in de Harderwijker Courant van 20 oktober jl.¹ Dit bericht zal Ab de Haas niet met plezier hebben gelezen. Hij heeft zich jarenlang ingespannen om in Harderwijk een jongerencentrum te realiseren. Toen de voorloper van Estrado, Park3, werd geopend, heeft hij er een punt achtergezet. "Ik voel nog steeds een enorme betrokkenheid, maar nu er een accommodatie voor jongerencultuur is gerealiseerd, is het genoeg", zei hij bij zijn afscheid in 1999.

DE EERSTE ROEP OM EEN JONGERENCENTRUM

De weg naar het oprichten van een jeugd- en jongerencentrum is lang geweest, met veel hobbels en kuilen en begon veel eerder dan dat Ab de Haas betrokken was bij het jongerenwerk. Het is inmiddels ruim vijftig jaar geleden dat de eerste groep jongeren het initiatief nam om te komen tot de oprichting van een open jongerencentrum. Zij deden dat in 1969 in het blad 'Come together', waarin ze jongeren ook opriepen om zich aan te sluiten bij de 'Onafhankelijke Groep Jeugdbeleid'. Later kwamen enkele honderden jongeren bijeen op 'De Essenburgh' om een plan de campagne op te stellen voor: "Een centrum voor jong en oud, waar ontmoeting en creativiteit centraal zullen staan en waar vooral jongeren zich op een eigentijdse manier kunnen ontplooiën."² Het vertonen van een film over de bezetting van het 'Maagdenhuis' stuitte op

weerstand bij de gemeenteraad en de politie die 'geen Amsterdamse toestanden' in Harderwijk wilden. Uiteindelijk ging de filmvoorstelling wel door, onder toezien van de politie.

STICHTING KREATIEF SENTRUM

In 1971 werd de 'Stichting Kreatief Sentrum' opgericht. Omdat het erop leek dat vanuit de politiek niet veel te verwachten viel, gingen de medewerkers zelf op zoek naar een geschikte locatie voor een jongerencentrum. Na voorstellen als de Stadshal in het Hortusgebied en d'Olde Karke (Catharinakapel) werden de partijen het in 1973 uiteindelijk eens over een gebouw aan de Hierdenseweg. Dit vervallen boerderijtje zou echter nooit een jongerencentrum worden. De gemeente verleende wel de gevraagde subsidie onder voorwaarde dat de gemeenschapsgelden niet expliciet voor de creativiteitsontwikkeling van alleen jongeren gebruikt zouden worden. De jeugd was niet geïnteresseerd in volksdansen, batikken of emailleren en kwam niet meer. Deze boerderij was wel de voorloper van het latere Centrum voor Kunstzinnige Vorming 't Klooster.

HORTUS

In 1976 werd het gerestaureerde Hortusgebouw heropend. Voor de restauratie werden de bovenste lokalen al gebruikt door de 'Evangelisatiecommissie' van de gereformeerde kerken onder de jeugd. Langzaam ontwikkelde de Hortus zich tot 'het Jeugdcentrum in de binnenstad', een jeugdsoos, en kwam steeds

losser van de kerken te staan. Al die jaren bleef de Hortus open voor een beperkte groep, zoals ‘achterstandsjongeren’ onder leiding van Stichting Cultureel Werk Harderwijk.

Hortus gebouw, nu het Marius van Dokkummuseum
(foto: Anita Raaphorst)

HET MOERAS

In 1976 kraakte een groep jongeren een houten keet achter de Stationslaan. Ze vestigden daar ‘Het Moeras’ dat al snel een verzamelplaats werd voor jonge werklozen, buitenlandse jongeren, punkers en rockers.³ Het gemeentebestuur en de omwonenden waren niet blij met deze ontwikkelingen. Ze wilden een buffergroep, gevormd uit het RIAGG, de GGD en het Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs (CAD) om de contacten tussen gemeente en

Het Moeras nog enigszins in stand te houden. Ab de Haas: “Ik was destijds werkzaam als teamleider van het CAD Harderwijk en werd op die titel gevraagd om mee te denken over de situatie in Harderwijk. Ik was gek van jongerencultuur vanwege mijn hobby muziek. De keet was een soort van opvangcentrum geworden voor jongeren met drugs- en alcoholproblemen. Er werd veel geblowd, mensen bleven er slapen. De sfeer veranderde toen men heroïne begon te gebruiken.” In 1983 brandde het gebouw af. Het stond al op de nominatie om gesloopt te worden in verband met de bouw van het Sint Jansdal.

DE METRO

In 1980 werd de Stichting Open Jongeren Centrum (OJC) opgericht. Zij kreeg van de gemeente, na allerlei procedures, onbegrip en afwijzingen, het pand aan de Bruggestraat 7 aangeboden. Daar startte in oktober 1982 OJC De Metro. Ondanks het enthousiasme bij de start bleek al snel dat De Metro een ongeschikt pand op een ongeschikte plaats was. Er konden hooguit twintig jongeren tegelijk in, er was geen tapvergunning en er kon geen muziek gedraaid worden in verband met de burens. Er kwam een gevarieerd publiek zoals punkers en alternatieven. Meteen vanaf het begin waren er spanningen tussen het uitgaanspubliek en de bezoekers van De Metro. De ruiten sneuvelden regelmatig, zelfs werd er een keer een brandbom naar binnengegooid. In 1984 sloot het OJC.

OJC MOET!

In december 1984 kwam een groep bijeen om de Stichting OJC nieuw leven in te blazen. Naast jongerenwerker Laurens de Kleine en Ab de Haas waren eveneens Peter de Vries, Niels Falch, Robin van Vliet en de inmiddels overleden Henk van der Neut, mensen van het eerste uur. Zij schreven de nota ‘OJC MOET!’ over de noodzaak van een eigen locatie voor jongeren. Zo’n centrum moest open en entreevriendelijk zijn en weinig last opleveren voor de omgeving. Het moest een centrale ligging hebben, maar niet te dicht bij horecaondernemingen. Ze organiseerden activiteiten op verschillende plekken in de stad. Een jaar later ontving de stichting een exploitatiesubsidie van de gemeente van 15.000 gulden. Het bedrag werd, met toestemming, omgezet in een OJC-Aktieweek. Bij een van die activiteiten in die week, een matig bezoch-

te popavond in het Cultureel Centrum, waren er twee politici aanwezig: Theo van der Hoek van de VVD en Jan ter Steeg van het CDA. Zij kregen van deejay Jan Douwe Kroeske een schildpad cadeau ‘als symbool voor de snelheid waarmee de Harderwijkse gemeenteraad beslissingen neemt over een ruimte voor een Harderwijkse jongeren centrum’.⁴

Ook werd er een Caribische avond georganiseerd in een zaaltje in de Schoolsteeg. Het zaaltje was tot de nok toe gevuld. Volgens het OJC was daarmee aangetoond dat de doelgroep, de jongeren, eerder wordt bereikt in de binnenstad dan in de buitenwijken.⁵

GEMEENTELIJKE BEZUINIGINGEN

Eind 1986 voerde de toenmalige minister Brinkman forse bezuinigingen door op sociaal-cultureel werk en basiseducatie. De gemeente Harderwijk moest bijna een half miljoen inleveren en schrapte de subsidie voor een jongeren centrum. Het OJC stuurde in januari 1987 een nieuwsbrief naar haar achterban. “De plannen voor het opzetten van een Open Jongeren Centrum werden van de tafel geveegd. De subsidie komt geheel of gedeeltelijk te vervallen ten gunste van o.a. de Hortus. Volgens B & W moet de Hortus uitgebouwd worden tot een Open Jongeren Centrum. Dat vinden wij een slecht plan. ...het is tot mislukken gedoemd. Het pand is veel te klein en te beperkt.” Het bestuur roept de sympathisanten op om actie te voeren.⁶

Burgemeester J.E. van Boeijen schreef in augustus 1988 een brief op persoonlijke titel aan de leden van de raadscommissie welzijn waarin hij pleitte voor een klein jongeren centrum, dat alleen bestemd zou zijn voor jongeren met problemen. In de raadsvergadering van 27 oktober 1988 werd het voorstel van de burgemeester weggestemd. Het OJC-bestuur tracteerde de gemeenteraad op een enorme taart met het opschrift: “Vandaag is het stedelijke jongeren centrum geboren, iedereen bedankt!”. Dat dit iets te optimistisch was geformuleerd, zou al gauw blijken.

FESTIVAL PARKWEG

Ab heeft nog een herinnering aan het festival van wereldmuziek gehouden op de Parkweg, georganiseerd door het OJC. Aan de overkant stond en staat het wooncentrum ‘De Zeven Akkers’. “De oudere bewoners vonden zo’n festival maar niets, al die herrie. Dus kregen we van de gemeente de opdracht: ‘Jullie mogen

doorgaan tot 23.30 u. Als het later wordt, krijg je een dikke boete’. Die Afrikaanse band had het naar zijn zin, het publiek had het naar de zin, het werd vijf voor half 12 en ik dacht: dat kan niet jongens. Ik heb op een gegeven moment letterlijk de stekker uit het stopcontact getrokken!”

OPSTAND IN DE BUURT

Op 21 december 1988 kwam de gemeente met een plek voor een permanente vestiging: een braakliggend terrein op de hoek van de Pasenstraat en de Schapenhoek, pal tegen de stadsmuur aan de Boulevard. Het bestuur van het OJC, waar Ab de Haas deel van uitmaakte, wilde liever een plek in de Oranje Nassau Kazerne. Daar zou samen met andere sociaal-culturele instellingen een ‘samenhangend sociaal-cultureel gebeuren’ kunnen ontstaan.⁷ Maar de gemeente wilde daar woningen bouwen dus het plan ging niet door.

De buurt rondom de Vischmarkt was niet blij met de voorgestelde locatie aan de Pasenstraat. In april 1989 organiseerde zij een protestbijeenkomst. Ab de Haas was daarbij aanwezig. “De sfeer was niet prettig, ik heb niet veel gezegd uit vrees dat er veel tegenstand zou komen”. Ook de omringende horecaondernemers waren tegen de komst van een jongeren centrum op die plek. In een snelle actie kochten zij gezamenlijk het betreffende stuk grond.

AANKOOP PAND FLEVODRUK

Op 16 februari 1989 fuseerden de Stichting Sociaal Cultureel Werk Harderwijk en het Open Jongeren Centrum tot Stichting Jeugd- en Jongerenwerk Harderwijk (SJJH). Ab zat ook daar in het bestuur. Het geharrewar beu, besloot de SJJH het pand van Flevodruk aan de Vijhestraat te kopen en dit als tijdelijke locatie te gebruiken. Daarvoor was een wijziging nodig van het bestemmingsplan. De gemeente liet eind 1990 weten hier niet aan mee te zullen werken. Aan een visie op jongerenwerk ontbrak het geheel binnen B&W en de ambtenarij. In de ogen van burgemeester Van Boeijen was een cultuurvoorziening voor jongeren een vorm van gesubsidieerd herrie maken, volgens een beleidsmedewerker welzijn.⁸

De SJJH tekende bezwaar aan en op 12 februari 1991 kwam de zaak voor de Raad van State. Een bus vol met jongeren en bestuursleden vertrok naar Den Haag om deze zitting bij te wonen. Twee maanden later volgde de uit-

Onrust rondom het Moeras, Schilder's Nieuwsblad 25-01-1982, bron: Streekarchief, krantenarchief

Het gebouw aan de Vijhestraat 3

spraak: de gemeente werd in het gelijkgesteld. Ab: “Dat was een grote teleurstelling, ik voelde me sterk gedemotiveerd. Balen! Maar ik nam mij toen voor om net zolang te blijven vechten totdat er een jongeren-

trum zou staan.”

Ook het plan van de gemeente om op de locatie aan de Pasenstraat een centrum te creëren, liep spaak op een uitspraak van de Raad van State in een zaak aangespannen door de omwonenden en horecaondernemers.

De activiteiten voor diverse jongerengroepen zouden voorlopig plaats vinden in De Hortus; het pand werd gerenoveerd en feestelijk heropend door wethouder Jan ter Steeg.

DE DRUKKERIJ

Op uitnodiging van wethouder Jan ter Steeg nam de SJJH zitting in een ‘werkbestuur’ dat moest onderzoeken hoe het welzijnswerk, dat op z’n gat lag, behouden kon worden. In 1993 ontstond toen een nieuwe organisatie ‘De Drukkerij’ waarin het welzijnswerk en het jongerenwerk samen gingen. Het pand Flevodruk aan de Vijhestraat werd gebruikt als kantoor. De doelstellingen werden breder geformuleerd: “De Drukkerij helpt en ondersteunt mensen bij een actieve deelname aan de samenleving, ook met informatie en advies. Ze richt zich op iedereen die zich, om wat voor reden dan ook, belemmerd voelt in het gebruik maken van rechten, kansen en mogelijkheden. De stichting kent drie werksoorten: jongerenwerk, minderhedenwerk en opbouwwerk.”⁹ De nadruk lag nu op participatie en niet meer zo zeer op jongerencultuur. Ab: “Onze onderhandelingspositie met de gemeente werd zo sterker en eigenlijk kun je stellen dat die stap de weg heeft vrijgemaakt naar de totstandkoming van Park3.”

PARK3

Wethouder Jan ter Steeg gaf in 1995 architect Ad Kramer de opdracht om een haalbaarheidsonderzoek te doen

naar een Trefcentrum op de Parkweg, voor schietvereniging Willem Tell en De Drukkerij. Voorwaarde daarbij was dat het gebouw onzichtbaar zou zijn vanaf de Hoofdweg om de aanblik van de groene zoom niet te verstoren, maar aan de andere kant moest het een open uitstraling hebben. Kramer tekende een gebouw dat aan de ene kant een schuin begroeid dak had, maar de ingang aan de Parkweg was juist uitnodigend open. Uiteindelijk werden er geen bezwaren ingediend tegen het bestemmingsplan en de bouwplannen. Op 24 februari 1999 werd de eerste steen gelegd, een historische gebeurtenis. “Na jaren van actie voeren, lobbyen, zoeken naar een goede locatie, locaties afwijzen, jongeren een nieuw verhaal voorhouden, weer in een dip terechtkomen en weer moed krijgen”, aldus Laurens de Kleine, directeur van De Drukkerij. In de herfst van datzelfde jaar opende Park3 zijn deuren.

ESTRADO

Na het vertrek van Laurens de Kleine bij Park3 ging er veel mis. Ab: “Dat wat we opgebouwd hadden, stortte in korte tijd in elkaar. Erg jammer. De jongeren bleven weg. Ook op financieel gebied ging er veel fout. Pas toen Jan Peter Hijnberg de leiding overnam ging het weer goed. Park3 werd Estrado, Astrid Luitjes was daar coördinator. Zij heeft het heel goed gedaan, echt een stuwende kracht.” Sinds oktober 2021 is Estrado dicht omdat de horecaverunning nog niet rond is, aldus Priscilla Smit, de nieuwe directeur van Estrado in de Harderwijker Courant. Zoals eerder gezegd “De weg van een jongeren-centrum in Harderwijk gaat niet over rozen”, we zijn benieuwd hoe het verder gaat met het jongeren-centrum.

VOETNOTEN BIJ HET ARTIKEL

- ¹ Harderwijker Courant, Mienke Braakman, 20 oktober 2021, p. 3
- ² Als ‘n vlinder ‘n orkaan. Het lange ontluiken van de Harderwijkse jongerencultuur, uitgave van Stichting De Drukkerij te Harderwijk, Flevodruk Harderwijk, februari 2000, p.2
- ³ Als ‘n vlinder ‘n orkaan, p.6
- ⁴ Als ‘n vlinder ‘n orkaan, p.14
- ⁵ Veluws Dagblad, 16 oktober 1986
- ⁶ Stichting Open Jongeren Centrum, Nieuwsbrief, januari 1987. Archief Ab de Haas.
- ⁷ Als ‘n vlinder ‘n orkaan, p.20
- ⁸ Als ‘n vlinder ‘n orkaan, p.23
- ⁹ Blauwdruk, nieuwsbrief van De Drukkerij, instelling voor welzijnswerk Harderwijk, nulnummer

Blauwdruk met foto van de eerste steenlegging voor Park3. Bron: archief Ab de Haas

De Zuiderzee in 1929 met de lijndiensten

tekst Robert Oosterhof

Robert Oosterhof doet onderzoek naar de geschiedenis van de visserij en de botters. Hij is redacteur van Tagrijn, het blad van de Vereniging Botterbehoud

In de negentiende en twintigste eeuw zijn bijna 60 Harderwijker vissers op zee omgekomen. Zuiderzee, Noordzee en IJsselmeer eisten hun tol. Veelal speelt stormweer bij deze ongevallen een hoofdrol. Slechts zelden zijn bij de ongelukken andere schepen betrokken geweest. Het drama met de HK 67 die in mei 1919 overvaren werd, waarbij 2 Harderwijker vissers het leven lieten, vormt dan ook een trieste uitzondering.

Een eerste bericht over dit ongeval lezen we in de krant van 3 mei 1919: “Vrijdag, ongeveer 3 uur, is de vissersschuit HK 67 door een tot nu toe onbekende stoomboot aangevaren. De schuit is gezonken. De opvarenden, C. Bruining en zijn zoon, zijn vermoedelijk verdronken.” Twee dagen later wordt het scheepje naar de thuishaven gebracht: “De gezonken vissersschuit HK 67 werd zaterdagmiddag door een aantal andere vissersschuiten en één der beurtschepen op de reede gesleept. Op eenige afstand van den haven mocht het gelukken het voorschip zoover boven water te brengen dat het vooronder geopend kon worden. Wat vermoed werd bleek waarheid. De lijken der beide opvarenden, vader en zoon, elkaar vast omstremgeld houdend, werden tevoorschijn gehaald...” De maandag daarop gaat de bergingsoperatie verder: “Maandagavond werd het zwaargeha-

vende vaartuig in de haven gesleept door tal van hulpvaardige handen. De belangstelling van de zijde van het publiek was bijzonder groot. Twee jongens raakten te water. Toen een deel van de nieuwsgierigen zich in de Wellen langs de havenpielen verzamelden, werd door den aanwezigen politieagent daartegen gewaarschuwd. Ingevolge zijn instructie moest hij het betreden van het gras beletten. Dit werd hem door het publiek dermate kwalijk genomen dat hij genoodzaakt werd zijn heil in den vlucht te zoeken, nagejouwd door een tierende en met steenen werpende menigte burgers en militairen...”

Inmiddels is er ook wat meer duidelijkheid over de aanvaring gekomen. De stoomboot die de HK 67 heeft overvaren is de Meppel II, varende van Zwolle naar Amsterdam. Tegen de gezagvoerder zou, zo weet de krant, vervolging zijn ingesteld.

DE PLUUT HK 67 EN SCHIPPER KEES BRUINING

De HK 67 was een zogeheten pluut, een houten visserijsschip met een waterverplaatsing van 10 ton, een lengte van, naar schatting, 10 meter en een breedte van een 3 meter.

Schipper en eigenaar was Cornelis Bruining, gewoonlijk aangeduid als Kees Bruining of met zijn bijnaam 'Keesje Uil'. Ten tijde van het ongeluk was Bruining 55 jaar. Hij stond bekend als een kundig visser die met zijn schuit goed de

Een pluut uit Harderwijk

kost kon verdienen. Aan boord was ook zijn zoon Johannes Hendrikus (Jan) Bruining.

De Bruinings visten met de HK 67 op haring met haringschakels (haringdrijfnetten), met fuiken en met de dwarskuil.

De betrekkelijk geringe diepgang van de pluut maakte het schip prima geschikt voor de ondiepe visgronden aan de Oostwal van de Zuiderzee. Alles ging destijds nog op de zeilen, een motor was niet aan boord.

BEURTVAART OP DE ZUIDERZEE, DE MEPPEL II

De Zuiderzee was niet alleen het domein van vissersschepen.

De binnenzee werd druk bevaren door allerlei schepen die vracht van allerlei soort en maat vervoerden tussen vele plaatsen aan de Hollandse, Friese, Overijsselse en Gelderse kust en vandaar verder landinwaarts. Belangrijk was ook de beurtvaart die volgens dienstregeling de verbindingen over water onderhield.

Eén van de rederijen die in het begin van de twintigste eeuw lijndiensten over de Zuiderzee uitbaatten was Verschure & Co's Algemene Binnenlandsche Stoomvaart Maatschappij Amster-

De Meppel II

dam. Zij exploiteerde lijndiensten tussen o.a. Amsterdam, Lemmer, Deventer, Rotterdam, Zwolle en Meppel. Bij de oprichting in 1902 kende deze Stoomboot Maatschappij Amsterdam een vloot van 21 stoomschepen. Voor onderhoud, reparatie en later ook nieuwbouw werd een eigen werf opgericht: Verschure en Co's Scheepswerf en Machinefabriek.

Op deze werf werd in 1912 de Meppel II gebouwd, een stalen stoomschip bestemd voor het vervoer van goederen. De lengte bedroeg bijna 40 meter, de breedte 5,33 meter en het schip stak 210 cm diep. Het laadvermogen was 135 ton. De voortstuwing werd verzorgd door een 2-cilinder stoommachine die 40 effectieve p.k.-'s leverde.

De Meppel II onderhield de lijndienst Amsterdam – Meppel vice versa.

De Meppel II

DE AANVARING.

Dankzij de herinneringen van 2 Harderwijker vissers weten we meer over de aanvaring tussen de HK 67 en de Meppel II in mei 1919.

Allereerst aan het woord is Kees Boehmer, geboren in 1903. Hij werd geïnterviewd door Cor Jansen die de gesprekken die hij met oud-vissers voerde, vastlegde in het boekje "Effen kiekeken, effen proaten".

Kees Boehmer vertelt het volgende: "Net als alle andere vissersjongens ging ik ook op 12-jarige leeftijd van school. Zo kwam ik in 1915 bij Meindert Jansen aan boord van de HK 7. Na een jaar stapte ik over op de pluut HK 67 van Kees Bruining (Keesje Uil). Daar heb ik twee jaar bij gevaren. Een jaar erna is die pluut overstoemd

door de Zwolse nachtboot. Deze boot onderhield de lijn Zwolle-Amsterdam. Kees Bruining en zoon Jan verdronken hierbij. Ze zaten met nog twee andere schuiten aan de haringnetten. Zij voeren zogezegd aan de kop. Men noemde dat een drie-engel. De eerste twee schuiten trokken samen acht netten en de tweede en derde schuit trokken dan weer samen vier netten. Men heeft die pluut naar de haven gesleept en toen heeft men de slachtoffers eruit gehaald."

Haringdrijven, een schilderij van Eibert den Herder

In zijn boekje "Door storm en stilte, de strijd van een Zuiderzeevisser" haalt Willem Foppen herinneringen op aan mei 1919: "Op die bewuste nacht van 1 op 2 mei gebeurde er in de Stoombootkoers van Keteldiep naar Amsterdam een vreselijk ongeluk met één van de Harderwijker vissers. De HK 67 werd door de Meppelse boot overvaren en zonder dat de Stoomboot zich ervan bewust was wat er gebeurde was of wat er gebeurde. Hij voer door, maar de HK 67 werd gewoonweg overvaren, zonk en vader en zoon Bruining vonden hun graf in de golven. Dit gebeurde van donderdag op vrijdag omstreeks twee uur in de nacht.

Toen wij vissers de maandag erna de HK 67 gingen bergen, haalden de bergers in de Harderwijker haven vader en zoon met elkaar in de armen uit het vooronder vandaan. Het scheepje HK 67, dat zeer gehavend was, was niet van de allergrootste schuiten. 't Is naderhand ook weer hersteld maar 2 mensen, vader en zoon, verloren hierbij het leven en het hele gezin van Bruining, moeder met 2 dochters, bennen het verlies nooit te boven gekomen.

Zo weinig had de Meppelse boot van de aanvaring vernomen, pas in de Oranjesluizen bij Amsterdam zagen ze een stuk zeil van de HK 67 aan de voorsteven hangen..."

HET DRAMA OP DE KEPER BESCHOUWD

Wie de verslagen over de aanvaring tussen het beurtschip en de HK 67 leest en zich verbeeldt wat er allemaal is misgegaan, komt al snel tot de conclusie dat diverse factoren in een samenloop van omstandigheden elkaar versterkten.

Het tijdstip. De aanvaring vond 's nachts om een uur of twee plaats. Het was een regenachtige dag geweest zonder een streepje zon. Waarschijnlijk was het ook in de nacht bewolkt gebleven, was er geen maanlicht en was het dus aardedonker.

De plek van het ongeluk. De aanvaring vond plaats in de zogeheten Schokkervaart. Daarmee werd de vaarroute tussen het Keteldiep en Amsterdam aangeduid, de kortste weg over water tussen de Overijsselse steden en de hoofdstad. Vissers probeerden zoveel mogelijk deze, naar verhouding drukke, route te mijden omdat zij ook wel beseften dat daar een gerede kans op een aanvaring bestond.

Geen licht gevoerd? Volgens een krantenbericht zou de HK 67 geen licht hebben gevoerd. Waarop deze bewering gestoeld is en of zij op waarheid berust weten we niet. Ik zou eerder vermoeden dat de HK 67 de lantaarn wel degelijk op de steven had staan, maar dat deze achter de zeilen schuilging en daarmee voor het beurtschip onzichtbaar was.

Stond er iemand achter het roer van de HK 67? Het feit dat de lichamen van vader en zoon Bruining in het vooronder van de pluut werden teruggevonden, doet vermoeden dat er op het moment van aanvaring niemand achter het roer van het schip stond. De 3 Harderwijker schepen lagen gezamenlijk aan de netten, de zeilen op en met een stabiele koers. Mogelijk hebben de Bruinings de situatie als rustig en veilig ingeschat en vonden zij het, aan het eind van een vermoeiende week, verantwoord een kort uiltje te knappen. Had er iemand aan het roer gestaan dan was deze vast gewaarschuwd door de lichten en de geluiden van de stoommachine van de naderende Meppel II. Van koers veranderen zou voor de HK 67, aan de netten liggend, nog niet simpel zijn geweest, maar allicht was er meer kans geweest te overleven.

De kleine pluut en het grote beurtschip. Een aanvaring tussen 2 schepen die qua massa en materiaal zo verschillen als de houten pluut HK 67 en het ijzeren beurtschip Meppel II leidt vrijwel altijd tot grote schade bij de zwakke partij.

In dit geval heeft de kapitein van het beurtschip zelfs helemaal niets van de aanvaring of, zo men wil, overvaring bemerkt. Pas in de Oranjesluizen bij Amsterdam werd hem duidelijk dat er een drama moet hebben plaatsgevonden.

NA HET ONGELUK

Voor moeder Bruining en haar dochters was het verdrinken van haar man en vader en zoon en hun vader en broer een grote tragedie. Het medeleven in de Harderwijker gemeenschap was groot. In een berichtje in de krant betuigt weduwe C. Bruining in mei haar oprechte dank voor alle hulp en steun ondervonden na het noodlottig ongeval. Aangezien er geen zoon was die schip en visserijbedrijf kon overnemen, was weduwe Bruining gedwongen de HK 67, of wat ervan over was, te verkopen.

Aankondiging van de verkoop van de HK 67

In de krant van 2 juli 1919 verschijnt het bericht dat deurwaarder Willemsen de verkoop van de visschuit HK 67 zal leiden. Nieuwe eigenaar wordt Willem Bruining Pzn., in de verte nog familie van Kees Bruining. Hij laat de pluut vertimmeren en brengt hem weer in de vaart.

In februari 1931 verkoopt hij de pluut aan Aart Foppen Hzn., die op zijn beurt het schip in 1940 aan een Bunschoter visser overdoet.

LITERATUUR:

Willem Foppen, *Door storm en stilte, de strijd van een Zuiderzeevisser*. Harderwijk, 1986.

Cor Jansen, *Effen kieken, effen proaten*. Harderwijk, 2008.

Diverse krantenberichten mei en juni 1919.

MET DANK AAN:

Frans de Hoog, Vlaardingen

Karel en Renate Uittien, Harderwijk

Jan van de Voordt, Vlaardingen.

Al bijna een kwart eeuw zijn ze actief voor Herderewich: Karel en Renate Uittien. Hun verdiensten voor de vereniging zijn groot. Renate heeft veel werk verricht op genealogisch gebied, Karel is een alleskunner. Hij was penningmeester, schrijver van artikelen, webmaster van de vereniging en nog veel meer. Op dit moment is hij nog webmaster van het Historisch Kenniscentrum Harderwijk (het HKH) en vrijwilliger van dit centrum.

Karel en Renate Uittien, bijzondere leden

Karel is extrovert. Hij heeft een uitgesproken mening over veel onderwerpen. Karel is een doener, hij kan goed luisteren, maar op een gegeven moment moeten al die woorden wel tot actie leiden. Praten om het praten is aan hem niet besteed. Renate is minder uitgesproken, wat bescheidener van nature, maar heeft wel degelijk een mening over veel onderwerpen. Samen hebben ze een fantastische werkkamer gecreëerd op de zolder van hun woning aan de J.P. Heijelaan. Het is een kruising tussen een kantoor en een bibliotheek. Hier wordt veel werk voor Herderewich verricht.

PENNINGMEESTER

Karel is sinds 1997 met Herderewich verbonden. Hij raakte geïnteresseerd in het werk van de vereniging tijdens een lezing. Kort daarop volgde hij Ab van Eeden op als penningmeester. De laatste was dat zestien jaar lang geweest. Karel: "Ik had net mijn zaak verkocht en beschikte over voldoende vrije tijd, dus heb ik me aangemeld."

De financiën goed beheren is natuurlijk van groot belang. Maar het is geen functie waarbij je een stempel drukt op het karakter van een vereniging. Maar Karel deed veel meer dan alleen de boekhouding. "Samen met Ton Numan en later met Rob Beute, heb ik vele jaren het Vittepraetje gemaakt. Ook ben ik enige jaren, namens Herderewich, commissaris geweest in het bestuur van Stadsherstel. Daarnaast werd ik in de loop van de tijd actief lid van verschillende commissies."

FAMILIEONDERZOEK

Karel's vrouw Renate bewandelde een andere weg. Zij is al tien jaar langer dan haar echtgenoot betrokken bij het wel en wee van de vereniging. Al sinds 1988 om precies te zijn. "Bij Herderewich heb ik me aangemeld na een lezing van wijlen mevrouw Henny Hop. Ze vertelde over mensen uit Hierden die naar de Verenigde Staten waren geëmigreerd om daar een nieuw bestaan op te bouwen. Het was interessant om te horen dat ongeveer 300 mensen in de jaren 1860 tot 1900 uit Nederland waren vertrokken. Dat is best veel voor een dorp als Hierden." "Het is vooral het familieonderzoek waar ik mee ben begonnen. Karel en ik hielden ons in eerste instantie hoofdzakelijk bezig met het verrichten van onderzoek naar onze eigen families."

"Na verloop van tijd kreeg ik de smaak te pakken om ook van andere families uit Harderwijk het een en ander uit te zoeken. Hierbij begon ik allereerst met onze vroegere burens, de familie Hagen. Ze waren indertijd 50 jaar getrouwd en dat was dus een mooie gelegenheid om voor hen een kwartierstaat samen te stellen. Heel bijzonder was dat alle voorouders van beide kanten liefst zes generaties besloegen. Na de voltooiing besloot ik om verder te gaan met de familie Boonen. Dat was een familie die ik ook al kende toen ik nog een klein meisje was. Zodoende kwam van 't een het ander en ging ik enthousiast en voortvarend met de familieonderzoeken verder."

SPECIALISME

Karel heeft zich in tal van historische onderwerpen verdiept. Maar zijn specialisme is het in kaart brengen van de eigendoms- en bewoningsgeschiedenis van de huizen binnen de oude stad. Een enorme klus. Karel: "Om dit goed te kunnen uitvoeren moest ik eerst de

huisnummering vanaf 1795 in kaart brengen en daarna in het kadaster de betreffende kadastrale nummers er bij zoeken. Gelukkig was collega-vrijwilliger Joop Kooiman al begonnen met het digitaliseren van huizen in Sectie E, de oude stad."

"Er ontstond een spreadsheet van ruim 22.000 regels met kadastrale gegevens, waaraan ik de pompnummers, straatnamen en huisnummers heb gekoppeld. Achter de betreffende kadastrale gegevens voegde ik de gegevens van vóór 1832 toe. Die gegevens haalde ik uit de recognitieboeken. Om dit op een correcte manier uit te kunnen voeren, had ik enkele thuiswerkende dames overgehaald die boeken te digitaliseren. Er werden 7 (!) van deze boeken uitgetypt."

"Daarnaast droeg ik financieel bij om deze originele boeken te laten verfilmen op internet. Op de site van het Streekarchivariaat zijn deze nog steeds in te zien. Ook heb ik het fotograferen van de gezinskaarten gefinancierd. Het resultaat is dat ik ook vragen van derden over een huis met een goed gevoel kan beantwoorden."

STADSGEZICHTEN

Karel's lijst van verdiensten is lang. Zo hield hij in 1998 en 2003 lezingen over genealogie. Om het 30-jarig bestaan van Herderewich luister bij te zetten stelde Karel, samen met Jaap de Groot, een tentoonstelling samen van Harderwijkse stadsgezichten. "Leden konden hun schilderij aanmelden, Jaap en ik haalden ze op, Jaap maakte foto's, met een document, zodat de eigenaren zich er op konden beroepen. Die tentoonstelling werd geopend door Henk van Os, oud-directeur van het Groninger museum en een geboren Harderwijker."

In 2000 heeft Karel een internetsite gebouwd voor Herderewich, de voorloper van de huidige site. Daarnaast

heeft hij voor het Historisch Kenniscentrum een inter-
netsite opgezet. “Ofschoon ik slechts een goedwillende
amateur ben, kregen we wel de nodige complimenten
voor die site.”

“Tsja, en wat heb ik verder gedaan? O ja, samen met
mijn vrouw bemande ik menigmaal een marktkraam
voor de vereniging. Dat was ook leuk om te doen.”

CONTACTEN

Al die tijd bleef de focus van Renate vooral gericht op
genealogie. Renate: “Na verloop van tijd sloten zich
meer geïnteresseerde mensen bij Karel en mij aan.
Onder andere Gijsje Verwijs- ten Hove. Zij is helaas
onlangs overleden. Andere mensen die zich bij ons
aansloten waren Coos Bleumink en Carolien Bruinink.
Daarnaast kregen we verschillende contactpersonen
uit andere plaatsen zoals uit Ermelo en Nunspeet. Het
familieonderzoek heeft mij veel contacten opgeleverd.”

LEDENBLAD

Renate heeft veel kwartierstaten gemaakt voor het Vit-
tepraetje. Uit de pen van Karel is een respectabel aantal
artikelen in het ledenblad verschenen. Karel doet uit
zijn hoofd een greep uit al die publicaties: “In 1998
schreef ik een verslag over de regio-vergadering en een
verslag over het Industrieel Erfgoed in Gelderland met
een lancering van een kadastrale atlas in 2001. Een jaar
later verscheen een verslag over de genealogische markt
in Lelystad en in 2003 een vrij groot artikel over de
Vanghentoren in Harderwijk.”

In 2004 schreef hij een serie over Harderwijk 200 jaar
geleden. In 2006 volgde een serie over ‘merkwaaardige
geschiedenissen’ en een jaar later over de verborgen
schatten in het gemeentearchief.

De lijst is lang, te lang om hier alles op te sommen.
Maar vermeldenswaard is de serie over Harderwijkse
Rijksmonumenten en de zorgplicht daarvoor uit 2013.
Aardig is het ook het stukje over de locatie van de St.
Nicolaaskerk. Een jaar later volgden diverse onder-
werpen als: De gekaapte brieven van VOC-personeel,
de redding van een boot, Harderwijk in 1773 en de
archeologische vondsten bij de aanleg van riolering in
de Donkerstraat en op de Markt.

Karel is inmiddels 82 jaar. “Zo lang het leuk blijft, ga
ik zeker door.” Renate denkt er net zo over. Zij telt 84
lentes: “Ik hoop dat we spoedig weer met ons groepje
het werk kunnen hervatten waar we mee bezig waren.
Dat werk werd verstoord door corona. Ik hoop dat wij
het werk met dezelfde ambitie en liefde kunnen voort-
zetten.”

*Karel Uittien is geen Harderwijker. Hij werd op 1 oktober 1939 gebo-
ren in Den Haag. “Vanwege mijn
thuisituatie had ik een vervroegde
dienstplicht aangevraagd en die
werd gehonoreerd.” Al voor hij bij
Defensie zijn dienstplicht vervulde
had hij verkering met Renate Jacobs.
Karel: “Hoewel ik mijn Mulo-
opleiding niet had voltooid en
een jaar jonger was dan de overi-
ge soldaten, kwam ik toch op de
kaderschool voor onderofficieren
terecht. Dankzij een goede kruiwa-
gen bereikte ik na mijn opleiding
de rang van dienstplichtig sergeant,
high-speed telegrafist, in Harder-
wijk. In 1958 duurde de dienstplicht
voor specialisten en onderofficieren
24 maanden, waarvan de laatste 3
maanden met groot verlof. Ik had
mijn dienstplicht met veel plezier
vervuld.”*

*In Harderwijk boekte Karel za-
kelijk succes met zijn bedrijf de
Aannemers Inkoop Centrale (AIC),
een groothandel voor de bouw. Hij
verkochte de groothandel op betrek-
kelijk jonge leeftijd, waarna hij zich
volledig op zijn hobby's kon storten.
Daarvan heeft de vereniging Herde-
rewich optimaal geprofiteerd.*

*Ook Renate Jacobs is geen echte
Harderwijkse, al scheelt het wei-
nig. Zij werd op 15 juni 1937 in
Apeldoorn geboren. Drie jaar later,
tijdens de Tweede Wereldoorlog,
verhuisde het gezin Jacobs naar Har-
derwijk. Dat was in oktober 1940.
Twintig jaar later, in 1960, trouwde
zij met Karel.*

*Renate heeft lange tijd voor de
dienst Zuiderzeewerken gewerkt.
Eerst, tijdens de bouw, bij gemaal
Lovink. Later bij gemaal Wortman
in Lelystad.*

*Karel en Renate hebben drie kinde-
ren en acht kleinkinderen.*

De toren bij de Grote Kerk

In de vorige Vittepraetjes hebben artikelen
gestaan over de herbouw van de toren bij de
Grote Kerk.

Na de negatieve reacties met betrekking tot
die herbouw vraag ik mij af of er in de twee-
eneenkwart eeuw sinds de instorting van de
toren ook serieus gedacht is aan herbouw. In
bijna alle Hanzesteden, die door welke oor-
zaak dan ook ooit beroofd werden van hun
dominerende kerktoren, vond immers wel
herbouw plaats.

In het boek “De Grote of Onze Lieve Vrou-
wekerk” uit 2014 van bouwhistorica Meta
Prins-Schimmel lezen we dat stadsarchitect
J. Verhoeven, in het kader van de verbouwing
van 1837, ook al tekeningen had gemaakt voor
de herbouw van de toren. Maar toen is alleen
zijn plan voor de consistorie uitgevoerd.

Toevallig kreeg ik een bijlage van Schilder's
Nieuwsblad van april 1980 in handen die in
zijn geheel gaat over de gereedgekomen resta-
uratie van de Grote Kerk in die tijd. De begro-
ting van de kosten voor de restauratie van de
kap, tweeënehalf miljoen gulden, moest
van het ministerie worden teruggebracht tot
950.000 gulden. Uiteindelijk werd besloten
tot algehele restauratie van de kerk met een
jaarlijkse subsidie van 200.000 gulden. Bij
deze restauratie kwamen ook de schilderijen
tevoorschijn onder 13 lagen kalk. De resta-
uratie van de Grote of Onze Lieve Vrouwekerk,
inclusief de Wheme, kostte uiteindelijk 13,6
miljoen gulden. Dit bedrag is – gelukkig voor
de kerkelijke gemeente – volledig gesubsidi-
eerd door rijk, provincie en gemeente.
Ik begrijp dat herbouw van de toren qua kos-
ten niet is op te brengen door de kerkgemeente
of door fondsenwerving. Vandaar de gedachte
aan een profaan torengedouw.

Ds. Schimmel, die, na de toen gereedgekomen
restauratie, op 24 april 1980 de inwijdings-
dienst leidde, moest nog wel even kwijt dat

hij het jammer vond dat de toren niet was
herbouwd. Het geld van het torenfonds, dat
oorspronkelijk bestemd was voor de herbouw
van de toren, bleek lang niet toereikend voor
dit doel en werd nu bestemd voor het vie-
ringtorentje met carillon. Herbouw van de
toren door de Hervormde Gemeente behoorde
volgens de dominee niet meer tot de mogelijk-
heden. Maar jammer vond hij dat wel.

In de eerste Dim van Rhee-lezing, die 22
oktober 2021 in De Zin aan de Stationslaan
werd gehouden door Johan Hijnberg, stond
“Het DNA van Harderwijk” centraal. Volgens
Johan Hijnberg hoort bij elk dorp en elke stad
een toren. Dat is het zichtpunt waar je naar
kijkt als je een stad nadert en de plek waar je
in elke stad als eerste naar toe gaat. Harder-
wijk mist die toren, ondanks dat de kerk ook
al heel erg groot is en overal bovenuit steekt.
We hebben natuurlijk wel de vuurtoren in het
Waterfront.

Een dergelijke “kerktoren” in het centrum zal
veel bekijks trekken, ook en juist van bui-
ten de stad, zeker als daar de naam van een
bekende architect aan verbonden kan worden.
Dat wordt net zo spraakmakend als het Water-
front, om nog maar niet te spreken van de
bijdrage aan de oplossing van het woningte-
kort in onze gemeente. Als we een “vuurtoren”
kunnen bouwen, waarom dan geen kerktoren
met appartementen?

Misschien toch nog eens bezien dat herbouw-
plan van de profane toren?

tekst Niek de Jong

Niek de Jong was jarenlang voorzitter van Herderewich. Nu is hij erelid.

Advertentie uit "Harderwijk Vooruit"

Manufactuur-Magazijn "DE ZON" en de familie Berndsen

FRANCISCUS WILHELMUS BERNDSEN

In de Overijsselse stad Vollenhove werd op 10 juli 1880 Franciscus Wilhelmus Berndsen geboren. Hij was de zoon van Franciscus Lucas Berndsen en Lamberta Vrijhof. Vader Berndsen was manufacturier/koopman in Vollenhove. Franciscus junior trouwde op 14 februari 1904 te Utrecht op 23-jarige leeftijd met Hermina Antonia van Beusekom.

Enkele maanden daarvoor was hij een zaak gestart in Harderwijk.

Franciscus Wilhelmus Berndsen kocht op 15 december 1903 van slager Emanuel de Winter het pand op de hoek van de Markt en de Hondgatstraat, tegenwoordig Markt 20, waar Bakker Bart is gevestigd. Hij betaalde er 3800 gulden voor. De hypotheek die hij afsloot bij de "Naamlooze Vennootschap Nederlandsche Hypotheek Bank" te Veendam bedroeg 2500 gulden. De winkel kreeg de naam Manufacturen-Magazijn "DE ZON". Het pand bestond uit acht vertrekken: een winkel, twee woonvertrekken, een keuken, een kantoor en drie slaapkamers. Het pand was aangesloten op de waterleiding.

"Harderwijk Vooruit" verwelkomt de nieuwe manufacturenzaak van harte en vindt het een verrijking van de Harderwijker middenstand.

Een zekere H.S. stal op 14 augustus 1905 een doek boezenroestof uit de uitstalling van

Manufacturen-Magazijn "DE ZON" op Markt 20

de zaak. De dief werd gesnapt. Een maand later moest hij zich verantwoorden bij de rechtbank in Zwolle. Hendrika Kok, winkeljuffrouw bij Berndsen, was getuige. Zij had de beklagde met de doek zien weglopen. De beklagde bekende. De advocaat Van Roijen pleitte om de beklagde naar een rijkswerkinrichting te sturen. Omdat hij al meerdere malen daar naartoe gezonden was, werd de eis zes maanden gevangenisstraf.

Op 6 november 1912 verkocht Franciscus Wilhelmus het pand voor 5000 gulden aan Wilhelmina en Agnes de Beijl. De gezusters De Beijl hadden in oktober 1908 een manufacturenzaak geopend in de Bruggestraat.

Ten overstaande van deurwaarder A.L. Willemssen werd op 11 november 1912 het huisraad van Berndsen publiekelijk verkocht. Franciscus Wilhelmus vertrok met zijn gezin naar Zwolle.

Aankondiging van de openbare verkoop van de inboedel van het huis en winkel van Berndsen

HET GEZIN BERNDSEN

Het gezin Berndsen-Beusekom werd een groot gezin van vijftien kinderen. Zes kinderen werden in Harderwijk geboren, drie in Zwolle en vijf in Oss:

- Franciscus Lucas, vernoemd naar zijn grootvader (* 14 december 1904, Harderwijk);
- Cornelis Johannes Theodorus (* 28 april 1906, Harderwijk);
- Lambertha Maria, vernoemd naar haar grootmoeder (* 29 mei 1907, Harderwijk);
- Joannes Gerardus Maria (Johan) (* 24 juli 1909, Harderwijk);
- Joanna Maria (* 5 september 1910, Harderwijk);
- Elisabeth Joanna Theresia (* 23 oktober 1911, Harderwijk);
- Lucas Lambertus Joseph (* 21 juli 1913, Zwolle);
- Henrica Maria (* 22 december 1914, Zwolle - † 25 december 1933 te Eindhoven);
- Theodora Maria (* 29 maart 1916, Zwolle);
- Maria Anna (* 19 augustus 1917, Oss - † 12 januari 1918, Oss);
- Henricus Antonius (* 6 november 1918, Oss);
- Maria Anna (* 12 februari 1920, Oss);
- Hermina Francisca (* 17 mei 1921, Oss);
- Lucia Josephina Maria (* 28 juni 1922, Oss)

Uit de geboorteplaatsen van de kinderen blijkt dat de familie een aantal keren verhuisd is. Van Woerden naar Harderwijk, daarna Zwolle en Oss en tenslotte op 17 mei 1929 naar Eindhoven. In Harderwijk had vader Franciscus zoals hierboven beschreven de manufacturenzaak "DE ZON". In Zwolle woonden ze in Hoekstraat 11. In Oss was Franciscus handelsreiziger van beroep en woonde in de Ridderstraat. Op 6 januari 1920 werd hij in Oss bestuurslid van de pas opgerichte Rooms-Katholieke Bond van Grote Gezinnen. Zijn nieuwe beroep in Eindhoven was fabrieksupzichter. In Eindhoven woont Berndsen met vijf kinderen: Franciscus, Johan, Lucas, Cor en Joanna Maria in de Lodewijk Napoleonstraat 32. Een van de heren Berndsen kocht in 1934 een kostuum bij de firma Rutgers in de Willemstraat. Hij was de 50^e klant en kreeg gratis een tweede kostuum. Op 11 november 1943 overleed Franciscus Wilhelmus Berndsen in Eindhoven.

ENKELE KINDEREN BERNDSEN

Zoon Franciscus Lucas vertoeft van 19 september 1918 tot 19 november 1924 als student in Uden. Hij trouwde op 26 juli 1935 in Eindhoven met Cornelia Maria Martens. Deze Franciscus was

onderwijzer van beroep. Hij slaagde op 28 juli 1933 voor zijn hoofdakte en behaalde in 1943 de akte i.o. Frans.

Cornelis Johannes Theodorus trouwde op 19 oktober 1939 in Eindhoven met Anna de Laat. Hij was kantoorbediende van beroep. Zijn overlijden was op 25 september 1989 te Eindhoven.

Bidprentje van Cornelis Berndsen

Joannes Gerardus Maria werd evenals zijn broer onderwijzer. Op 1 april 1934 werd hij benoemd aan Fraterschool aan de Boschdijk in Eindhoven. Johan trouwde op 6 april 1939 in Eindhoven met Joanna Wilhelmina Wilms. Zij was kantoorbediende. Johan overleed op 7 december 1988 te Eindhoven.

Joanna Maria werd typiste. Zij trouwde met Antonius Johannes Arnoldus van der Heijden. Het huwelijk vond plaats op 24 september 1937 in Eindhoven. Antonius overleed in Valkenswaard op 17 september 1972. Johanna Maria op 3 oktober 2001.

tekst Anita Raaphorst

Anita Raaphorst is historicus en redactielid van het Vittepraetje

Historisch Kenniscentrum Harderwijk

Wist u dat er een schat aan informatie te vinden is over de Harderwijkse geschiedenis in het Historisch Kenniscentrum Harderwijk? Dat u er terecht kunt voor een onderzoek naar uw familiegeschiedenis, de betekenis van uw straatnaam of met de vraag wie de bewoners zijn geweest van een pand in de binnenstad? Dat er van alles te vinden is over de Universiteit van Harderwijk, het Koloniaal Werfdepot, de Munt, de Hanze of...noem het maar op.

WAT IS HET HISTORISCH KENNISCENTRUM HARDERWIJK?

Het HKH, zoals het in de wandelgangen wordt genoemd, is in 2015 opgericht door het Stadsmuseum, Herderewich, het Streekarchief en partners van het Platform Historisch Harderwijk. Zij wilden een centrale studieruimte voor historisch onderzoek inrichten; die kwam er uiteindelijk in 2018. Er staan meer dan 1000 boeken, overzichtelijk geïndexeerd naar onderwerp. Daarnaast zijn er oude atlanten, foto's en dergelijke te vinden. De catalogus is te vinden op de website van het HKH. Het voordeel daarvan is dat je thuis al kunt kijken wat je eventueel bij een bezoek wilt inzien. Ook de bibliotheek van het Stadsmuseum is voor het grootste deel overgebracht naar het HKH. Leen Karssen en John Wetzels zijn de drijvende krachten achter het HKH; je kunt hen alles vragen en meestal vinden ze een antwoord. Zij worden geholpen door een aantal vrijwilligers. Leen vertelt dat hij laatst de vraag kreeg waar het postkantoor in de 19^e eeuw heeft gestaan. 'Met de hulp van Tiemen Goossens van het Streekarchief en Karel Uittien kwamen we er achter dat er voor 1800 geen postkantoor bekend is. Er is wel een militair geweest, die apotheker was, en een vergunning had gekregen om een postkantoor te runnen. De apotheek zat in de Donkerstraat, maar of daar ook een postkantoor bij zat?'

John: 'Iemand is bezig met een onderzoek naar de plooi-erijen, dat zijn de omwentelingen in het stadsbestuur in

de 18^e eeuw. Via onze website komen ze dan met de vraag wat er in Harderwijk over bekend is. Hebt u juist een vraag over personen uit het verleden dan bent u bij ons ook aan het juiste adres. Het HKH heeft een digitaal bestand van alle Harderwijkers die hier geboren, getrouwd en overleden zijn. En als u verder wilt gaan met onderzoek, dan verwijzen we u door naar Renate Uittien, zij kan u veel meer vertellen.'

IS HET HKH OOK VOOR JONGEREN?

Het HKH is er niet alleen voor ouderen maar zeker ook voor leerlingen en studenten. John: 'Toen ik nog docent was, stimuleerde ik leerlingen voor het schrijven van het profielwerkstuk een regionaal of lokaal onderwerp te kiezen. Ik daagde ze uit om een onderwerp over Harderwijk te nemen. Er zijn al 100-en werkstukken over Napoleon geschreven. Doe eens iets origineels! Zeker om gegevens voor je profielwerkstuk te vinden kun je nu bij het HKH terecht'. De mannen hebben zeker plannen om jeugd via het onderwijs meer te betrekken bij het HKH. De contacten met de middelbare scholen waren gelegd, maar toen kwam corona... John: 'We willen het wel weer proberen op te starten.'

WAAR KAN IK HET HKH VINDEN?

De studieruimte is te vinden in de rechtervleugel van het Huis van de Stad, naast het Streekarchief. Het is ongeveer 75 meter van de hoofdingang, met een eigen zij-ingang. Sinds kort is het niet meer nodig om een afspraak te maken. Wel even aanbellen bij het HKH.

WAT ZIJN DE OPENINGSTIJDEN?

Het HKH is open van maandag t/m donderdag tussen 13.30 – 16.00 u.

TOT SLOT

Veel gegevens kunt u thuis dus al doornemen via de website: www.hkharderwijk.nl Wilt u toch eerst bellen dan kan dat, het telefoonnummer is 0341-418250. Leen en John hopen dat ze veel bezoekers mogen ontvangen, de koffie is gratis! Dus wellicht kunnen zij, en de andere vrijwilligers, u/jou binnenkort begroeten.

Dankzij deze sponsors is het mogelijk een mooi blad uit te geven:

De Admiraal
Stadscafé en Restaurant
Strandboulevard W 16
3841 CS Harderwijk
0341 412 446

OGG DESIGN
creative webdesign
www.ogg-design.nl

BRANDT MAKELAARS
Aankoop & verkoop
Verkeersweg 5
3842 LD Harderwijk
(0341) 41 64 26

leef
eenmerkmetleef.nl
gewoonten.nl

Gert van Lunteren
Assurantiën BV
Stationsplein 126
3844 KR Harderwijk
0341-421921
www.gertvanlunteren.nl

Wim Buitenhuis

Nobelstraat 28
3846 CG Harderwijk
(0341) 41 76 17

Martijn Pijnenburg

furniture, Chinese and Japanese porcelain, copper, clocks, paintings
DOORNHOF ANTIQUAIRS
Schapenhoek 7,12-14
3841 BM Harderwijk
Tel. +31 341-42 10 15

Manolo Berenchina
Scheidiuslaan 44
3843 CT Harderwijk
0341 - 421308

DRIES van den BERG
Stephensonstraat 2, Harderwijk
(0341) 42 37 23

Bos en Vrijhof
AANNEMERSBEDRIJF
Snippendalseweg 8 Hierden
(0341) 41 35 32

CATERING VANDENBERG
Marconistraat 1
3846 AR Harderwijk
(0341) 46 04 04

esj vastgoedonderhoud
Lorentzstraat 5e
3846 AV Harderwijk
(0341) 46 01 75

VOF BEELEN
Autobedrijf vof Beelen
Auto & Machine Onderhoud
Fahrenheitstraat 36a
3846 BN Harderwijk
(0341) 452889

Jan E. Mons
advocaat
+31 341 43 84 28

Meeuwisse Travel
reiscreaties
Email: reiscreaties@meeuwisse.nl
Telefoon: 06 16 33 13 37
Website: meeuwisse.nl/reiscreaties.nl

UNIT4
BEDRIJFS SOFTWARE

via communio
Marketing&Communicatie
Rabbistraat 5-3 3841 CR Harderwijk
+31 341 451 147 / +31 653 881 999
www.viacommunio.com
viacommunio@outlook.com

STICHTING HERBOUW LUTTEKEPOORT

De Boterlap
Markt 5
3841CE Harderwijk
0341-429660
info@deboterlap.nl

JUMBO Harderwijk
Nassaulaan 10, Achterste Wei 3, Triasplein 83

Word voor minimaal € 50,00 sponsor van ons Vittepraetje. Wij vermelden u op de website (met link) en in ons blad. Mailen kan ook: info@herderewich.nl

Word voor minimaal € 19,50 lid van Herderewich.

- Een lidmaatschap loopt per kalenderjaar.
- De minimale bijdrage voor het lidmaatschap is € 19,50, te voldoen voor 1 mei van het lopende jaar.
- Leden ontvangen 4 x per jaar het Vittepraetje. Als iemand zich halverwege het jaar aanmeldt, ontvangt hij/zij ook de eerder verschenen Vittepraetjes van dat jaar.
- Leden die niet in Harderwijk wonen en het Vittepraetje per post willen ontvangen, betalen voor de portokosten; deze worden jaarlijks vastgesteld.
- Wanneer iemand zich na 15 november aanmeldt, gaat zijn/haar lidmaatschap het volgende jaar in. Hij/zij ontvangt in december het laatste Vittepraetje van het lopende jaar.
- Alleen een persoon kan lid zijn van de vereniging. Een lidmaatschap op adres is niet mogelijk.

Zie verder www.herderewich.nl

Restauratie Vischpoort

Het had wat voeten in de aarde, maar in september/oktober is de Vischpoort dan toch onderhanden genomen. De koepel is er afgehaald en in de werkplaats opgeknapt, de omloop om het licht is gerestaureerd, het geheel is van nieuwe verlichting voorzien en het muurhuisje (nr 9) en de poort zijn van binnen en van buiten daar waar nodig opnieuw gestuukt en in de verf gezet. We kunnen er weer even tegen!

De Vischpoort is eigendom van de gemeente, Herderewich huurt het gebouw en zorgt voor het klein onderhoud. De kosten voor groot onderhoud worden door de gemeente gedragen.

Wie dat wil, kan er weer gebruik van maken voor een receptie, klein feestje of iets dergelijks. We hadden graag een open dag gepland in december, maar vanwege de stijgende coronacijfers durven we dat niet aan.

Vittepraetje

De naam van ons kwartaalblad 'Vittepraetje' is een taalkundige vrijheid, gebaseerd op 'vitte' en 'praetje'.

Een 'vitte' was de naam van een handelskolonie in Scandinavië tijdens de late middeleeuwen. De Harderwijkse koggen voeren in de Hanzetijd onder andere naar Scandinavië. Op de zuidpunt van het Deense eiland Schonen had Harderwijk een eigen vitte, een stuk land met pakhuizen, winkels, kramen en werkplaatsen voor kooplieden en ambachtslieden. Ze woonden en werkten daar. Op de vitte golden dezelfde wetten en regels als in Harderwijk. Een vitte was dus een plaats uit de historie en ver weg van de stad Harderwijk.

Een 'praetje' is een kort gesprek over alledaagse dingen, of een korte verhandeling of lezing. Kooplieden en ambachtslieden op de vitte waren soms maanden van huis en konden in de winter vaak niet uitvaren voor de thuisreis. Tijdens hun verblijf daar moesten de kooplieden zich zien te vermaken en dat deden zij onder andere met het vertellen van verhalen. Ook na terugkomst in Harderwijk waren de sterke verhalen niet van de lucht.